Zalai Károly

A ló másik oldalán

'Franz Marc regénye'

Ötödik rész

12.

A nénire és bácsira mindig szeretettel gondolt, és a lövészárokban egyre gyakrabban jutottak mindketten eszébe. Ilyenkor szégyenkezve vallotta be magának, hogy többször gondol rájuk, mint a szüleire. Gaston bácsi mindig jól bánt vele. Egyszer sem emelt kezet rá, igaz nem lett volna miért, hisz jól tanult, szót fogadott, nem volt baj vele az iskolában. Igazából úgy érezte magát náluk, mint egy szívesen látott vendég. És lényegesen jobban járt, mint a testvérei, akikkel már fél év után nem tudott mit kezdeni. Idegenek lettek neki, foltozott ruhájú, koszos paraszt-gyerekek, akiket soha nem enged szabadon a szántóföld. Szegény lánytestvérei sorsát is előre látta. Majd jön egy ugyanolyan szegény fiú, mint ők, hogy egy ugyanilyen szegényes viskóban folytassák sanyarú életüket. Ezen egyre gyérülő látogatások során vette igazán észre, milyen rettenetes körülmények között éltek.

Pár hete, pár kilométerrel odébb, amikor szinte betemette őt a föld a németek ágyútűzétől, és kiderült, hogy nincs sérülése, csak fantom-fájdalom hatalmasodott el rajta, és nem vér folyik a nadrágjában, csak bepisált, az jutott eszébe, hogy éveken át fogalma sem volt arról, hogy Gaston bácsi és Yvonne néni hány éves lehet. Jóval fiatalabbnak gondolta őket, mint az apja vagy az anyja, pedig, mint később kiderült, idősebbek voltak. Hát persze, döbbent rá, amikor előbb a bácsi, majd a néni ötvenedik születésnapját ünnepelték. Nevelőszülei, apjához és anyjához képest szinte semmittevéssel töltötték az életüket. A bácsi rendszeresen fürdőbe járt, vasárnap nagyokat levegőztek, sétáltak, csónakáztak. Yvonne néni minden héten elkocsizott egy fodrászszalonba, mindig szép ruhákat hordott, még festette is magát. Igaz, a bácsi kopaszodott, de valahogy olyan ügyesen fésülte a haját, hogy még jól is állt neki. És mekkora pocakja volt, amit mindig büszkén simogatott. Csak egy hetet dolgozott volna aratáskor a földeken, biztosan olyan sovány és aszott lett volna, mint az apja.

Ha most összegeznie kéne gyermek- és ifjúkora hangulatát (bár erre senki sem kíváncsi), azt mondaná, hogy a nevelőszüleinek otthonát nyu-

galom itatta át. Jean ezt szinte a bőrén érezte. Sohasem veszekedtek, és mindig rendkívül udvariasan beszéltek egymással. A bácsi sohasem jött haza pityókásan, mint az ő apja. Ugyanakkor azzal is tisztában volt, szegény apja hónapszámra húzta az igát, és nyilván jólesett neki, ha egyszer-egyszer elmehetett a kocsmába, ahol a barátaival kártyázott, nagyokat nevetett, történeteket mesélt, s közben alaposan a pohár fenekére nézett. Mi más öröme volt neki!? De az anyjától még ezt is megtagadta a sors. Neki mi szórakozása volt!? Ha végzett a ház körüli munkával, megfőzött, elmosogatott, nekiállt ruhákat foltozni, hat gyerek mellett egy perc szabad ideje sem volt. Jean néha azon csípte, hogy a ház előtt ül a padon, és ölbe tett kézzel maga elé néz. Ha észrevette Jeant, fölpattant, s láthatóan zavarba jött. Ez meg Jeant hozta zavarba. Úgy tett, mintha valamit keresett volna. sarkon fordult, és eltűnt a ház mögött.

A házukban csak egyetlen kép lógott a falon. A valami régi reprodukció, egy csatajelenet, amit az anyja nagyszülei vettek egy vásárban. Könyvük egy sem volt, a szüleit soha nem látta olvasni. A bácsi meg a néni szabadidejét meg a pont a művészet töltötte ki: koncertek, kiállítások, könyvek. Viszont ez volt az egyetlen pont, ami vitát okozott a bácsi és a néni között, persze anélkül, hogy összevesztek volna. A bácsi azt hajtogatta, hogy a modernnek nevezett festők – akikre ő a piktor kifejezést használta, és e szót minden alkalommal gúnyosan, megvetően ejtette ki, és felsőbbrendű szemekkel nézett a nénire, aki szelíd mosollyal az arcán sohase vágott vissza – tulajdonképpen azt leplezik, hogy képtelenek egy alakot, arcot vagy tájat hitelesen lefesteni. Nézze csak meg, emelte föl az ujját, s Jean számára akkor még ismeretlen nevek tucatját emlegette, Watteau, Chardin, Ingres vagy Delacroix festményeit! Eláll az ember lélegzete, az a drámaiság, finomság, a kompozíció tökéletessége, és a színhasználat! Az ember úgy érzi ott áll e lélegzetelállító pompában, szinte elnyeli ez a varázslatos világ, amit a festő mesteri ecsetje teremt. Hangsúlyozom: sok-sok munkával! Mert ezek a maiak, mit csinálnak!? Fölháborító! Kicipelik az állványt a szabadba, s fél óra alatt fölmázolnak valami sületlenséget a vászonra. De ha még sületlenség lenne, az hagyján, de meztelen kurtizánokkal bosszantják az embert. Hogy nem sül le a bőr a képükről!? És még elvárják, hogy egy ilyen képet akasszak föl a nappalim falára. Soha! De kedves Gaston, hangzott el egyetlen egyszer az a pár mondat, ami azt bizonyította, hogy a néni nem teljesen ért egyet a bácsival, és Jean nagy érdeklődéssel hallgatta. Senki nem várja el magától, hogy megvegyen ilyesmit. Másrészről én mégsem ítélem el őket. Engem valahogy megérintett az Őszi szalon néhány alkotása. Ez valami teljesen új, és az érzésem, hogy ezek a festők nem akarnak semmit a számba rágni,

hagyják, hogy a képzeletem szárnyaljon. A lényegre összpontosítanak, és ami szerintük szükségtelen, azt egyszerűen elhagyják. A bácsi ekkor közbevágott. Kedvesem, ez kicsit olyan, mintha ön kihagyná az almás süteményből a cukrot. Vagy egy olyan nadrágot akarnának nekem eladni, amelynek csak egy szára van. Az ember ott áll a mázolmány előtt, s csak azt érzi, hogy valami hiányzik neki. Látom a durva vásznat előtűnni a festék alól, amit az urak lusták voltak eltakarni. Egyik-másik egyenesen a tubusból nyomja a vászonra a festéket. Mintha nem lenne idejük a tisztességes munkára…

A néni ezután már nem szólt semmit, csak mosolygott, fölkelt, és nyugtatgatóan megsimogatta a bácsi vállát. Jaj, jaj Gaston, maga mindig úgy föltüzeli magát. Tudom, hogy igaza van, de nem tehetek arról, hogy nekem napokkal később is eszembe jut egy-egy szín és forma. Olyan ez, mint valami vers, vagy valami, amit álmomban láttam, sőt, néha úgy érzem, egy előző életem élményeit kapom vissza izgató töredékekben. Na, már megint itt tartunk, sóhajtotta a bácsi. A versek, ejtette ki némi undorral a szót, összeráncolta a homlokát, és dühösen fújtatott. Magának van ideje ilyen hóbortos dolgokra. Meg szeret is a szavakon lovagolni. És szívesen töri a fejét ezeknek a morfinista, abszintivó, züllött alakoknak a lázálmain. No, én ebből nem kérek! Még jó, hogy a színművek meg a koncertek terén egyetértünk. Nekem ne mondja senki, hogy ennek a Debussy-nek, Ravelnek meg ennek az őrült Satie-nak a macskanyávogása élvezhető. Borzalom, remélem, nem süllyedünk egyszer oda, hogy ezt a nyikorgást kell hallgatunk koncertek helyett!

Persze, hogy nem, válaszolta szelíden a néni, a zene az valami más. A fülünkön át egyenesen a lelkünkbe hatol, mondta tűnődve. Pontosan, válaszolta a bácsi, és szivarra gyújtott. A zene engem is megnyugtat. Egész héten számokat bámulok, buta alkalmazottakkal vitatkozok, olyan jó, hogy az Operában elfelejthetem a mindennapi gondjaimat. És ezt magának köszönhetem! Maga nyitotta föl a szememet, pontosabban a fülemet. De most egy kávé igazán jólesne.

13.

Jean már magasabb volt picivel, mint a bácsi, amikor történt vele valami, amely erősen fölkavarta a lelkét. Olyan titokzatos, megragadhatatlan dolgok kezdtek kavarogni benne, amelynek következtében egyre magányosabbnak érezte magát. Egy napon azt vette észre, hogy ez a színes, oly kedvelt párizsi tömeg nem nyugtatja meg már, újra idegennek érezte magát közöttük. Csak sodródott velük, és akármennyien vették is körül, nem csillapodott a magánya. Lucien is hasonlóan érzett.

Éppen ezért nagy terveket kezdtek szőni, hogyan találják meg a saját útjukat. Lucien úgy vélte, az érettségi után át kéne hajózni Amerikába, ahol úgy hallotta, új életforma van kibontakozóban. Valamelyik távoli rokona, aki saját szemével látta New Yorkot, azt mesélte, hogy odaát gyerekjáték meggazdagodni. Itt semmi sincs, hajtogatta Lucien keserű ábrázattal. A kispolgárok rátelepedtek mindenre, élvezik az olcsó vasárnapi semmittevést, és hitvány szórakozásokért élnek-halnak, pedig a boldogság az a valami más, és úgy tűnik, nem itt van. Azt sem tudjuk, mi a szabadság! Szerintem az ott kezdődik, hogy az ember bejárja a Földet, megszemléli a világot, közben gondolkodik, tapasztalatokat gyűjt, összegzi azokat, és ez által mindig bölcsebb lesz. Egyik kontinensről a másikra kellene szálldosni, mint a pillangók. Ezzel szemben mi vár ránk, ha itt maradunk!? Csak a szürke mindennapok! Ugyanaz, amit az emberek ezer éve élnek. Kibírhatatlan egyhangúság! Nézd meg a költőket! Ez a Rimbaud egyszerűen fogta magát és elhajózott Afrikába. Verlaine és Baudelaire is azt csinálta, amit akart. Nem hagyták, hogy megkössék a kezüket konvenciók! Nincs annak értelme, hogy az ember ilyen unalmasan éljen! Kaland kell, valami olyan, amit még senki nem csinált.

De hogy mit kéne tenni, azt egyikük sem látta. Hisz pénzük nem volt, maradt az iskola, utána pedig az egyetem vagy a munka. Ezekről a dolgokról Jean a nevelőszüleinek nem mert beszélni. Mert hát a bácsi, amikor szivarfüstben vasárnap délután a kávéjára várt, és az újságban lapozgatott, maga volt az elégedettség szobra. És a nénin is látszott, amikor könyvvel a kezében a fotelben ült, furcsa mosollyal a szája szögletében, hogy valami olyasmit él át, ami nagy nyugalommal, sőt, gyönyörrel ajándékozza meg. A tekintete ilyenkor kinyílt, megfiatalodott, nem hiányzott neki semmi.

Érettségi előtt zajlott le a legfontosabb beszélgetése a bácsival. Jeannak már serkenni kezdett a bajsza, amikor a bácsi egyik vasárnapi ebédnél a jövőjét hozta szóba, és kifejtette neki, ha jó eredménnyel fejezi be az iskolát, biztos helye lesz a bankban. Szerencséd van, fiú, hogy hozzánk kerültél. Ha Braquisban maradsz, kapálhatnál a földeken, vagy a szatócsboltban lennél eladó. Itt megnyílt előtted a nagyvilág, hisz Párizsban élsz. És ha ügyes vagy, pillanatok alatt föltornászhatod magad a ranglétrán. Jegyezd meg, ha pénzed van, mindent megkapsz. Én is alulról kezdtem, és nézd csak meg, hová jutottam. Itt ez a szép lakás, de az a tervem, hogy rövidesen majd egy Párizs környéki kertes házba költözünk. No persze, azt kérdezed, hogyan járok majd akkor dolgozni. Hát barátocskám, autóval! Bizony, kiáltotta boldogan. Mert ugye föltűnt neked is, hogy egyre több az automobil a városunkban. Én mondom neked, hogy pár év,

és eltűnnek a gebék (amit Jean nagy örömmel hallott), és én is veszek egyet, méghozzá egy Peugeut-ot. Mit szólna hozzá, mondta ekkor a néninek, ha egyszer nem lovaskocsival mennénk el kirándulni, hanem elautóznánk a tengerhez. A minap olvastam az újságban, hogy a Peugeut már olyan autókat gyárt, amelyekkel egy óra alatt akár 60-80 kilométert is magunk mögött tudunk hagyni. Képzelje csak el, reggel elindulunk, s délután a lábunkat már a tengerbe lógatjuk. Egyébként beszéltem az igazgatóval. Ő hajlandó lenne a mi Jeanunkat elhelyezni a könyvelésen. Persze ez csak az első lépcsőfok. De te jófejű gyerek vagy, nem lesz baj az előmenetellel, meg aztán, hidd el, én is a hónod alá fogok nyúlni.

A néni ekkor váratlanul közbeszólt. De Gaston, minek ennyire sietni. Hátha Jean mást akar, esetleg egyetemre menni, talán jogot tanulni vagy valami mást. Micsoda, hördült föl a bácsi. Fölösleges időpocsékolás. Ne gondolja, hogy a pénzt sajnálom tőle. De ha studírozni kezd, az csak elbizonytalanítja. Nézze csak meg, mennyi jogász van a léhűtő politikusok között. És mit csinálnak!? Csak a szájukat tépik, és a mi pénzünkből élnek. Nem akarom, hogy Jean is közéjük tartozzon. Maholnap nősülni fog, és még két frankja sincs. Először a megélhetésről kell gondoskodni, s ha netán mégis unja majd a mindennapi munkát, elgondolkozhat rajta, mi mást akar. De én biztos foglalkozást adok a kezébe. Tudom, hogy miről beszélek, én is így kezdtem, s mondhatom, egyszer sem bántam meg, hogy ezt választottam. A saját tapasztalatok a legfontosabbak. Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

Jean ettől kezdve sokat gondolkodott a bácsi szavain, és végül rádöbbent, nincs más választása. Amit Luciennel terveztek, az csak gyermeki álmodozás volt. Talán azért került a bácsiékhoz, hogy azt az utat válassza, ami itt nyílt meg előtte. Milyen fura is az emberi sors. Arra gondolt, hogy az élet leginkább egy óriási fához hasonlít. Az a meghatározó, hol jön az ember világra. Aki a törzsnél látja meg a napvilágot, nem lehet levél. A gyökértől messze vannak a felső ágak, és a lomb azon részén bújnak ki a virágok először, amelyek a legtöbb napsugarat kapják. Aki, mint ő, egy kis faluban kezdi meg az életét, csak nagy ritkán jut el Párizsba. Ha odahaza marad, fogalma sem lenne arról, hogy léteznek klasszikus meg modern festők. És Debussy nevét se hallja. Itt meg, mintha a forrásnál élne, csak úgy szívja magába az éltető nedveket. Ha bankban kezd dolgozni, biztos élete lesz, és ez a gondolat tetszett neki.

Így hát az érettség után a bácsi bankjában helyezkedett el, mint fogalmazó. Ha őszinte akart lenni magához, s nagy néha, különösen, amikor elszontyolodott, be kellett vallania, hogy banki munka untatta. De sokáig úgy vélte, benne van a hiba, hisz a többiek – még két frissen

érettségizett fiatalember kezdett vele –, derűsnek és kiegyensúlyozottnak tűntek, s látszott rajtuk, minden erejükkel azon vannak, hogy beilleszkedjenek, s mint két pincsikutya, a részlegvezető dicséretére áhítoztak egész nap. Jean abban reménykedett, az állandó kedvetlensége idővel elmúlik. Megpróbált Gaston bácsiról példát venni, akin soha egy pillanatig nem lehetett észlelni, hogy kedvetlenül indul az irodába, és elbintagolt időnek tartja az ottani munkát. Ám akárhogy is vágyott rá, hogy szeressen ott lenni, és kedvelje a kollégáit, a legjobban akkor érezte magát, amikor a munkanap végeztével, kilépett az élettől nyüzsgő utcára.